

Ващук О.П.

*Національний університет «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук,
асистент кафедри криміналістики*

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ НАСТУПНОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ НАПАДІВ НА ІНКАСАТОРІВ

Враховуючи специфіку нападів на інкасаторів, варто зазначити, що навіть за умов вдалого проведення початкового етапу розслідування, на наступному етапі слідчий має виконати чималий обсяг роботи. Він має проаналізувати результати своєї роботи на початковому етапі, оцінити слідчу ситуацію, що склалася, визначити завдання наступного етапу розслідування, підібрати типову програму розслідування, внести до неї корективи відповідно до особливостей розслідування, включивши тактичні завдання, окремі версії, комплекс слідчих та оперативно-розшукових дій з їх перевірки та вирішення (Белкин Р.С. Криминалистика: Общетеоретические проблемы / Р.С. Белкин, А.И. Винберг. - М.: Юрид. лит., 1973, с. 108).

Зміст рекомендованих програм наступного етапу розслідування нападів на інкасаторів обумовлюється слідчими ситуаціями, що формуються після проведення початкових слідчих дій. Загалом, такі ситуації багато в чому визначаються ступенем вирішеності криміналістичних завдань початкового етапу розслідування.

На наступному етапі розслідування доцільно виділити чотири основні типові ситуації:

1. Підозрювані особи встановлені і затримані. Це найбільш сприятлива ситуація наступного етапу розслідування, яка виникає, зазвичай, унаслідок затримання всіх членів ОЗГ на місці вчинення нападу на інкасаторів або невдовзі після цього «по гарячих слідах». В цьому випадку основна доказова база відносно особи винного і обставин нападу на інкасаторів забезпечується проведенням початкових слідчих дій. Проте, навіть за умов затримання на місці вчинення нападу осіб, що безпосередньо брали в ньому участь, чи одразу після нього, далеко не всі обставини, пов'язані із нападом, що розслідується, завжди зрозумілі і доказово обґрунтовані. Так, з'ясуванню підлягатимуть питання, пов'язані зі встановленням обставин підготовки до вчинення нападу; кількості його учасників, їх рольових функцій; психічного і фізіологічного стану підозрюваних; викриттям інсценування нападу на інкасаторів, встановленням його мети та цілей, що можливо вказує на раніше вчинений інший злочин (наприклад, розкрадання з боку посадовців та ін.). Перевірки повинні підлягати попередня злочинна діяльність затриманих осіб (чи мала вона місце, в яких формах знайшла прояв, що саме було ними вчинено). Слідчі дії, які необхідно провести: огляд місця події, особистий обшук, освідування інкасаторів та затриманих осіб, допити, обшуки, очні ставки, проведення відтворення обстановки і обставин вчинення нападу, пред'явлення для впізнання особи та викрадених грошових коштів та інших матеріальних цінностей тощо. У ситуації, коли затримано усіх членів ОЗГ та вони дають правдиві свідчення про напад, слідчий має встановити мотиви такої активної співпраці з боку винних осіб (чи не приховують вони більш тяжкі злочини, чи не намагаються взяти на себе провину за злочини, вчинені іншими, ще не викритими членами ОЗГ тощо), детально зафіксувати усю криміналістично-значущу інформацію, що вони надають, та піддати її ретельній перевірці (Ларин А.М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация / А.М. Ларин - М.: Юрид. лит., 1970, с. 155-

159).

2. Частина підозрюваних осіб встановлена і затримана, інша частина не встановлена і не затримана. Ситуація може виникнути у разі затримання осіб, що брали безпосередню участь у вчиненні нападу, або коли свідки чи потерпілі можуть певнено вказати лише на окремих членів ОЗГ, що брали участь у нападі на інкасаторів. Діяльність слідчого спрямована здебільшого на фіксацію та процесуальне оформлення вже отриманої інформації, а пошукова діяльність, спрямована на виявлення ще невідомих епізодів та можливих учасників ОЗГ (інформатори, посібники тощо), не має припинитись остаточно. Крім того підлягає встановленню рольовий розподіл між учасниками затриманої ОЗГ та їх стосунків у групі. Отримана інформація перевіряється та підкріплюється шляхом проведення огляду місця події; допитів потерпілих, свідків; проведенням обшуків, очних ставок, відтворенням обстановки та обставин події; пред'явленням для впізнання особи, призначенням експертиз тощо. Аналіз практики показує, що найбільш інформативними слідчими діями у таких ситуаціях були допити та проведення обшуків за місцем проживання (роботи) затриманих учасників ОЗГ (Рыжаков А.П. Некоторые особенности следственных действий / А.П. Рыжаков // Юридический мир. - 2001. - № 6, с. 37-43).

3. Підозрювані особи встановлені, але не затримані, оскільки переховуються від слідства. Така слідча ситуація ставить перед слідчим ряд складних завдань, вирішення яких здійснюється шляхом криміналістичного аналізу ситуації, що склалася, і проведенням відповідних тактичних операцій. Ця ситуація може виникнути, коли інкасатори спроможні дати достатні свідчення про особи нападників, які відомі правоохоронним органам за їх попередньою злочинною діяльністю. Або коли напад на інкасаторів вчинено за обставин, які притаманні діяльності цілої ОЗГ (так званий «злочинний почерк»), але самих злочинців затримати не вдалося. У разі наявної інформації про осіб нападників значний обсяг інформації можна отримати внаслідок проведення обшуків. На перший план виступає завдання з розшуку і затримання підозрюваних і організації відповідних тактичних операцій (Руководство для следователей / под ред. Н.А. Селиванова, В.А. Снеткова - М.: ИНФРА-М, 1997, с. 318).

4. Деяка інформація про особи нападників відома, але конкретні особи слідством не встановлені. Це найбільш поширена слідча ситуація. Якщо під час проведення першочергових слідчих дій та оперативно-пошукових заходів встановити особи нападників не вдалося, слідчий має більш детально звернутись до аналізу обстановки вчинення нападу та слідової картини, що утворилась внаслідок дій нападників, щоб встановити особи конкретних підозрюваних. У такій слідчій ситуації перед слідчим постає низка стратегічних завдань, метою яких є аналіз значного масиву наявної доказової та орієнтуючої інформації, максимальне використання джерел інформації, що вже знаходяться у розпорядженні слідчого, та визначення подальшого напрямку розслідування. За таких обставин не можна сподіватись на розв'язання ситуації шляхом простого перекладання роботи з виявлення злочинців на співробітників міліції, покладаючись тільки на оперативно-розшукові заходи. Слідчий повинен продовжувати активну інформаційно-пошукову діяльність у тісній взаємодії з органами дізнання (Щербич Л.А. Личность преступника как один из важнейших элементов криминалистической характеристики преступлений, посягающих на конституционные права и свободы человека и гражданина / Л.А. Щербич // Юристь- правоведь. - 2007. - № 6, с. 9-12). У такій слідчій ситуації можна рекомендувати ряд методів, спрямованих на встановлення особи нападників та подальше їх затримання: аналіз особи потерпілого, аналіз об'єкту

вчиненого нападу, аналіз матеріальних об'єктів, що стосуються нападу, аналіз початкового етапу розслідування нападу на інкасаторів та інформації, що є на початок наступного етапу розслідування нападів на інкасаторів.

Підводячи підсумок, слід відзначити, що характерними специфічними рисами наступного етапу розслідування нападів на інкасаторів є:

1. Збільшення обсягу доказової та орієнтуючої інформації, яка потребує її творчої обробки.

2. Підвищення якості криміналістично-значущої інформації, що дозволяє слідчому звузити напрями пошукової діяльності, висувати більш обґрунтовані версії, в основі яких лежить логічний аналіз накопиченої доказової інформації, яка вже є у слідчого.

3. Встановлення та затримання нових, раніше не відомих учасників ОЗГ, які брали участь у вчиненні нападу на інкасаторів; розробка розгорнутого плану розслідування, що передбачає перевірку всіх версій, рішення всіх поставлених завдань і системи засобів їх рішення стосовно всіх злочинних епізодів і учасників.

4. Необхідність вживання заходів з подолання протидії розслідуванню, яке активізується разом із зростанням активності слідчої та оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів.

5. Рішення цілого ряду криміналістичних завдань шляхом проведення тактичних операцій; прийняття значної кількості тактичних рішень у зв'язку з подальшим розвитком слідчих ситуацій чи виникненням нових та оперативної необхідності їх розгляду слідчим.

6. Ухвалення численних процесуальних рішень, що вимагають розгорнених обґрунтувань, підкріплених фактичними даними: винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого, про обрання запобіжного заходу, про призначення судових експертиз, про виділення і об'єднання різних кримінальних справ.

7. Проведення різноманітних слідчих дій, що вимагають значних організаційних зусиль, а іноді - одночасного проведення допитів, очних ставок, обшуків, пред'явлень для впізнання, відтворення обстановки і обставин події, призначення криміналістичних та судово-медичних експертиз.

8. Ухвалення ряду остаточних рішень з кримінальної справи, що розслідується, і її окремих епізодів відносно учасників нападу на інкасаторів, виявленого майна, речових доказів.